മഹാഭാരത പ്രപഞ്ചത്തിലേക്ക്

കേട്ടെഴുത്തുകാരനായ ഗണപതിയെ ആലോചനയിൽ പിടിച്ചുനിർത്താൻ വ്യാസൻ ചമച്ച ഗ്രന്ഥഗ്രന്ഥികളാൽ സമ്പന്നമാണ് മഹാഭാരതം. അവയിൽ 8800 ശ്ലോകങ്ങളുടെ അർത്ഥം തനിക്കും ശുകനും അറിയാം; സഞ്ജയന് അറിയാമോ ആവോ - ആഖ്യാതാവായ ഉഗ്രശ്രവസ്സ് ആദിപർവ്വത്തിലെ ആദ്യത്തെ അധ്യായമായ അനുക്രമണികാപർവ്വത്തിൽ അവകാശപ്പെടുന്നു. പാശ്ചാത്യപണ്ഡിതർ മഹാഭാരതത്തെ ആദ്യമായി സമീപിച്ചപ്പോഴുണ്ടായ പ്രതികരണങ്ങൾക്ക് [1] - സാഹിത്യ അസംബന്ധം (Winternitz), ഭീമാകാരമായ അലങ്കോലം (Oldenberg) - ഒരു കാരണം ഈ ഗ്രന്ഥികളാവാം. എന്നാൽ, പല നൂറ്റാണ്ടുകൾക്ക് മുമ്പ് മാധ്വാചാര്യരും [2], നീലകണ്ഠനും [3] വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ വഴിയും, ആനന്ദവർദ്ധനൻ ധ്വനിയിലൂടെയും [4] മഹാഭാരതമെന്ന പ്രഹേളികയിലേയ്ക്ക്, ഗൂഢാർത്ഥങ്ങളിലേയ്ക്ക്, മഹാഭാരതവും വേദവും തമ്മിലുള്ള ബന്ധങ്ങളിലേയ്ക്ക് വെളിച്ചം വീശിയിട്ടുണ്ട് എന്ന വസ്തുത നാമോർക്കുക. ഈ ഭാരതീയ പാരമ്പര്യത്തിലൂന്നിയ മൂന്ന് പഠനങ്ങളാണ് ഈ സമാഹാരത്തിലെ ആദ്യത്തെ മൂന്നു ലേഖനങ്ങൾ.

മഹാഭാരതമെന്താണെന്ന്, മുഖ്യമായും മഹാഭാരതത്തെത്തന്നെ ആശ്രയിച്ച്, നമ്മെ മനസ്സിലാക്കാൻ പ്രൊഫ. മിശ്ര ശ്രമിക്കുന്നു. *നാരായണം നമസ്കൃത്യ* എന്നു തുടങ്ങുന്ന ആദ്യശ്ലോകത്തിന് നവമായ അർത്ഥങ്ങൾ കണ്ടെത്തുന്ന ഈ പഠനത്തിൽ മഹാഭാരതമെന്ന വൃക്ഷം പല രൂപത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. അനുക്രമണികാ പർവ്വത്തിൽ, ഉഗ്രശ്രവസ്സ് മഹാഭാരതത്തിലെ പർവ്വങ്ങളെ ഒരു വൃക്ഷത്തോട് ബന്ധപ്പെട്ട ഭാഗങ്ങളായി രൂപണം ചെയ്യുന്നത് ഇതിലൊന്നാണ്. ഈ രൂപണം വായനക്കാരന്റെ ശ്രദ്ധയിൽ കൊണ്ടുവന്നപ്പോൾ, അവസാനഭാഗം എന്തുകൊണ്ടോ വിട്ടുപോയിരിക്കുന്നു. ഈ ഭാഗം *മൗസലം ശ്രുത്യന്തം* എന്നാണ്.

മഹാഭാരതത്തിലെ ഇരുണ്ട പർവ്വമായ മൗസലം വേദത്തിന്റെ കാതലോ? ഇത് കാണുന്ന പണ്ഡിതന്റെ, വിശേഷിച്ചും, പാശ്ചാത്യർ വെട്ടിയ വഴിയിൽ നടക്കുന്ന പണ്ഡിതന്റെ, ആദ്യത്തെ പ്രതികരണം ഇത് പിന്നീട് വന്നവർ മഹാഭാരതം മനസ്സിലാക്കാതെ കൂട്ടിച്ചേർത്ത കഥയില്ലായ്മയാണെന്നായിരിക്കാം. ഈ വൃക്ഷരൂപണം, വ്യാസഭാരതത്തിന്റെ വിമർശാത്മകപ്പതിപ്പ് (Critical Edition) [5] പ്രസിദ്ധീകരിച്ച ഭണ്ഡാർക്കർ ഓറിയന്റൽ റിസർച്ച് ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ടുകാർ പ്രക്ഷിപ്തം എന്ന് തള്ളിക്കളഞ്ഞതുമാണ്. എന്നാൽ നമുക്ക് ഇതുകൊണ്ടു തൃപ്തിപ്പെടേണ്ടതില്ല. കൃഷ്ണദ്വൈപായനൻ, വാസുദേവ കൃഷ്ണന്റെ മഹത്വം മൗസലപർവ്വത്തിലൂടെ എങ്ങനെ വ്യക്തമാക്കിത്തരുന്നുവെന്ന് ബുദ്ധദേവ ബോസിന്റെ *മഹാഭാരതേർ കൊഥ*യിൽ [6] നമുക്ക് കാര്യകാരണസഹിതം കണ്ടെത്താം. *മൂലം മേലായ്, ശാഖ കീഴായ്* ചൊല്ലപ്പെട്ട അശ്വത്ഥവൃക്ഷത്തെ അറിഞ്ഞവർ വേദവിത്തുക്കളാണെന്ന് ഒരു കൃഷ്ണൻ മറ്റൊരു കൃഷ്ണൻ വഴി നമ്മോട് പറഞ്ഞതും മഹാഭാരതത്തിലുണ്ടെന്നു ഓർമ്മിപ്പിക്കുവാനും പ്രൊഫ. മിശ്ര മറന്നിട്ടില്ല.

മഹാഭാരതത്തിലെ ഏറ്റവും താത്പര്യമുണർത്തുന്ന കഥാപാത്രം കൃഷ്ണദ്വൈപായനവ്യാ

സൻ തന്നെ എന്ന് പ്രൊഫ. ജെ. എൽ. മേത്ത സോദാഹരണം ചൂണ്ടിക്കാട്ടുന്നു. പ്രതിസ്മൃതിയെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രൊഫ. മേത്തയുടെ ഉൾക്കാഴ്ച വഴി, അനുക്രമണികാ പർവ്വത്തിൽ ബ്രഹ്മാവുമായുള്ള സംഭഷണത്തിൽ *മഹാഭാരതത്തിൽ വേദരഹസ്യങ്ങൾ വിശദീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്* എന്ന വ്യാസന്റെ പ്രഖ്യാപനത്തിന്റെ പൊരുൾ നമുക്ക് മനസ്സിലാവുന്നു. മഹാഭാരതത്തിന്റെ നാനാർത്ഥങ്ങൾ അന്യ ഭാഷകളിലേക്കുള്ള വിവർത്തനങ്ങളിൽ എത്രമാത്രം നഷ്ടമാകുന്നു എന്ന ദുഃഖസത്യം കൂടി ഇതോടൊപ്പം നമ്മളറിയുന്നു.

അനൃശംസ്യമാണ് പരമമായ ധർമ്മമെന്ന് മഹാഭാരതത്തിൽ പലവുരു കാണാം. എന്താണീ അനൃശംസ്യം? ഈ സങ്കല്പത്തെ വിശദമാക്കുന്ന പഠനമാണ് പ്രൊഫ. ലാത്തിന്റേത്. ജീവിതത്തിൽ അനുസന്ധാനം ചെയ്യാവുന്ന ഒരു പ്രായോഗിക തത്വശാസ്ത്രമാണ് അനൃശംസ്യമെന്ന് ലാത്ത് മഹാഭാരതത്തിൽ നിന്നുള്ള പല ആഖ്യാനങ്ങൾ വഴി കാണിച്ചു തരുന്നു. തുലാധാരനെന്ന കച്ചവടക്കാരനെ സമീപിക്കുന്ന ജാജലി എന്ന ബ്രാഹ്മണന്റെ കഥ ശാന്തിപർവ്വത്തിൽ ഉണ്ട്. പാരമ്പര്യത്തെ ചോദ്യം ചെയ്യുന്ന തുലാധാരൻ ഉപദേശിക്കുന്നത് പിൻവലിയലാണെന്നാണ് (നിവൃത്തി മാർഗ്ഗം) പ്രൊഫ. ലാത്തിന്റെ അഭിപ്രായം.

ത്രാസ് ധരിച്ചവൻ ആണല്ലോ തുലാധാരൻ. പ്രൊഫ. ലാത്ത് അഭിപ്രായപ്പെടുന്നതുപോലെ, തുലാധാരൻ നിവൃത്തി മാർഗ്ഗമാണോ ഉപദേശിക്കുന്നത്? ജീവിതത്തോട് സമതുലിതമായ ഒരു വീക്ഷണമല്ലേ തുലാധാരൻ അനുശാസിക്കുന്നത്? പ്രത്യേകിച്ചും ഒരു കച്ചവടക്കാരനായ തുലാധാരൻ? വനപർവ്വത്തിൽ, തന്നെ സമീപിച്ച കൗശികബ്രാഹ്മണന് ധർമ്മമുപദേശിച്ച ഇറച്ചിക്കച്ചവടക്കാരനേയും (ധർമ്മവ്യാധൻ) ഒരു പക്ഷെ നമുക്കോർമ്മിക്കാം. പ്രവൃത്തിമാർഗ്ഗത്തിലൂടെയുള്ള നിവൃത്തി മാർഗ്ഗമാണ് സാമൂഹ്യജീവിതത്തെ നിരസിക്കാത്ത, അബ്രാഹ്മണരായ, സ്വന്തം പേരില്ലാത്ത, ധർമ്മവ്യാധനും തുലാധാരനും സ്വന്തം ജീവിതത്തിലൂടെ ഉയർത്തിക്കാട്ടുന്നതെന്ന്, ഒരു പക്ഷേ, നമുക്ക് കണ്ടെത്താം.

വ്യാസമഹാഭാരതത്തെ ആസ്പദമാക്കിയുള്ള ഈ മൂന്ന് പഠനങ്ങൾ മുമ്പ് വിചാരിക്കപ്പെടാത്ത അർത്ഥതലങ്ങളിലേക്ക് വായനക്കാരനെ എത്തിക്കുന്നു, വായനക്കാരനിൽ രൂഢമായ ചില വിശ്വാസങ്ങളെ ചോദ്യം ചെയ്യാൻ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു, മഹാഭാരതമെന്ന ജീവിതപുസ്തകത്തിന്റെ പുനർവായനയ്ക്ക് പ്രചോദനം നൽകുന്നു - നിരന്തരം ചോദ്യം ചെയ്യലുകളാൽ സമൃദ്ധമായ വ്യാസമഹാഭാരതത്തെപ്പോലെത്തന്നെ.

മഹാഭാരതം അതിന്റെ ഉല്പത്തി മുതൽ ഇന്ത്യക്കകത്തും പുറത്തും കലയെ, സംസ്കാരത്തെ സ്വാധീനിച്ചിട്ടുണ്ട്. 1987ലെ സാഹിത്യ അക്കാദമി സെമിനാറിൽ ഒരു പ്രത്യേക യോഗം തന്നെ ഇതേക്കുറിച്ചായിരുന്നു. ഈ വിഭാഗത്തിൽപ്പെട്ട അഞ്ചു ലേഖനങ്ങളുടെ വിവർത്തനവും ഈ സമാഹാരത്തിലുണ്ട്. വാഗ്രൂപത്തിലുള്ള പാരമ്പര്യങ്ങൾ, ശാസ്ത്രീയവും ഗ്രാമ്യവും ആയ വിവിധ നാട്യകലാരൂപങ്ങൾ, നാടകങ്ങൾ, പാവക്കൂത്ത് എന്നിങ്ങനെ, മഹാഭാരതത്തിന്റെ ബഹുരൂപങ്ങളെ സുരേഷ് അവസ്ഥിയുടെ ലേഖനം നമുക്ക് പരിചയപ്പെടുത്തുന്നു.

മഹാഭാരതത്തെ സ്വകീയമായ നിലയിൽ രംഗത്ത് വ്യാഖ്യാനിച്ച അതുല്യനായ നാടകകാരനാണ് ഭാസൻ. ഭാസന്റെ ഹൃദയം കണ്ടറിഞ്ഞ്, ലോകത്തെമ്പാടുമുള്ള ആധുനിക സഹൃദയ ലോകത്തിന് വേണ്ടി സംസ്കൃതഭാഷയിൽ തന്നെ ഭാസനാടകങ്ങൾ രംഗത്ത്

കാഴ്ചവെച്ച സംവിധായകപ്രതിഭയാണ് ശ്രീ കാവാലം നാരായണപ്പണിക്കർ [7]. മദ്ധ്യമവ്യായോഗം, കർണ്ണഭാരം എന്നീ ഭാസനാടകങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി ഭാസന്റെ രംഗ-സാഹിത്യകലാവൈഭവം തന്റെ അനന്യമായ ഉൾക്കാഴ്ചയോടെ ലേഖകൻ വിശദമാക്കുന്നു. വ്യാസൻ ധ്വനിയിലൂടെ സൂചിപ്പിച്ച ഒരു പ്രമേയം, മാനവരുടെ രാക്ഷസീയതയും രാക്ഷസരുടെ മാനവീയതയും മുഖത്തോടുമുഖം കാണുമ്പോൾ ഉളവാകുന്ന സംഘർഷം, വ്യാസന് അന്യമായ ഒരു ഇതിവൃത്തത്തിലൂടെ ഭാസൻ മദ്ധ്യമവ്യായോഗത്തിൽ അനാവരണം ചെയ്യുന്നത് ലേഖകൻ നമുക്ക് കാട്ടിത്തരുന്നു. ഇതിവൃത്തത്തിൽ ധീരമായ പരീക്ഷണങ്ങൾക്ക് മുതിർന്ന ഭാസൻ (പഞ്ചരാത്രം നോക്കുക), വ്യാസന്റെ സന്ദേശത്തെ നിരാകരിക്കുന്നില്ല; മറിച്ച് അതിനെ ആവേശത്തോടെ ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുന്നതെങ്ങനെയെന്ന്, ശ്രീ പണിക്കർ കർണ്ണഭാരത്തിന്റെ വിശകലനത്തിലൂടെയും വ്യക്തമാക്കുന്നു.

ഇന്ത്യൻ കലയിൽ കാണാവുന്ന മഹാഭാരത രംഗങ്ങളുടെ ഒരു പര്യവേക്ഷണമാണ് റായ് ആനന്ദകൃഷ്ണയുടെ ലേഖനം. ഭാസന്റെ ദൂതവാക്യത്തിലെ ഒരു പരാമർശത്തിൽ നിന്നു തുടങ്ങി, പുരാവസ്തുക്കൾ, പുരാതന ക്ഷേത്രങ്ങളിലെ ശില്പങ്ങളും ചിത്രങ്ങളും, ലിഖിതഗ്രന്ഥങ്ങളിലെ ചിത്രീകരണങ്ങൾ - ഇവയെല്ലാം ലേഖകന്റെ പ്രതിപാദ്യവിഷയമാകുന്നുണ്ട്. ഇവയിൽ ഏറെ ശ്രദ്ധേയമാണ് അക്ബർ പേഴ്സ്യനിലേക്ക് മൊഴിമാറ്റം ചെയ്യിപ്പിച്ച മഹാഭാരതത്തിന്റെയും, ഹരിവംശത്തിന്റെയും സചിത്ര ലിഖിത ഗ്രന്ഥങ്ങൾ. ബ്രിട്ടീഷ് ലൈബ്രറിയിൽ സൂക്ഷിച്ചിട്ടുള്ള ഈ കൃതികളിലെ ചില ചിത്രങ്ങൾ ഇന്റർനെറ്റ് വഴി ഇപ്പോൾ നമുക്ക് കാണാം [8].

തന്റെ ലേഖനത്തിന്റെ ഉപസംഹാരത്തിൽ റായ് ആനന്ദകൃഷ്ണ ഇങ്ങനെ എഴുതി: "ബംഗാൾ സങ്കേതത്തിലെ ആധുനിക ചിത്രമെഴുത്തുകാരും മഹാഭാരത പ്രമേയങ്ങൾ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ മഹാഭാരതകഥ ഇന്ത്യയുടെ ബോധാബോധങ്ങളിൽ ശാശ്വതമായി ആലേഖനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതിനാൽ, ഇതിനൊരു സ്വതന്ത്രപഠനം തന്നെ വേണം". തീർച്ചയായും. ഈ വാക്യങ്ങളിൽ നിന്ന് പ്രചോദനമുൾക്കൊണ്ട്, പ്രൊഫ. പി. ലാൽ, 2001ൽ, ഒരു പുസ്തകം പ്രസിദ്ധീകരിച്ചു [9]; ബംഗാൾ നവോത്ഥാനത്തിനും ശേഷവുമുള്ള ചിത്രകാരന്മാരുടെ (രാജാ രവിവർമ്മയും ഇതിൽ ഉൾപ്പെടുന്നു) അമ്പത്തഞ്ച് ചിത്രങ്ങളുടെ പകർപ്പുകൾ അടങ്ങുന്ന ഒരു ഗ്രന്ഥം. വ്യാസമഹാഭാരതത്തിന്റെ ഇംഗ്ലീഷിലുള്ള തന്റെ പുനഃസൃഷ്ടിയുടെ പാരായണം, കൊൽക്കത്ത നഗരത്തിൽ, 1999ൽ പ്രൊഫ. ലാൽ ആരംഭിച്ചു. ചില ദിവസങ്ങളിൽ ഇത് ശ്രവിക്കാനിടയായ ശ്രീ അസിത് മണ്ഡൽ എന്ന ചിത്രകാരൻ ശക്തിയും, ഓജസ്സും, ചൈതന്യവും വ്യാപ്തിയും വഴിയുന്ന അറുപതോളം ചിത്രങ്ങൾക്ക് രൂപം നൽകി. ഇതും ഇപ്പോൾ പുസ്തകരൂപത്തിൽ ലഭ്യമാണ് [10]. മഹാഭാരതത്തിന്റെ ബഹുമുഖങ്ങൾ പരസ്പരപ്രചോദനം വഴി നവംനവമായ സൃഷ്ടികൾക്ക് ജന്മം നൽകുന്നതിന്റെ ഏറ്റവും പുതിയ ചില ഉദാഹരണങ്ങളാണ് ഇത്.

ഏഷ്യൻ സാഹിത്യത്തിലും കലകളിലുമുള്ള മഹാഭാരതമാണ് ലോകേഷ് ചന്ദ്രയുടെ പ്രതിപാദ്യവിഷയം. കംപൂച്ചിയൻ ശിലാലിഖിതങ്ങൾ, ക്ഷേത്രശില്പങ്ങൾ [11], ജാപ്പാനീസ് കബുക്കി തീയേറ്റർ, പ്രാചീന ചൈനീസ് കൃതികൾ, മംഗോളിയൻ പുനരാഖ്യാനങ്ങൾ, തായ്‌ലന്റിലെയും ഇന്തോനേഷ്യയിലെയും പ്രാചീന സാഹിത്യകൃതികൾ, ഇന്തോനേഷ്യയിലെ പ്രശസ്തമായ നിഴൽപ്പാവക്കൂത്ത് [12] - ഇവയെല്ലാം ലോകേഷ് ചന്ദ്ര നിരീക്ഷണ

വിധേയമാക്കുന്നുണ്ട്.

മഹാഭാരതത്തിന് ഇന്ത്യൻ ഭാഷകളിലെല്ലാം പുനരാഖ്യാനങ്ങളുണ്ടായിട്ടുണ്ട്. എസ്. ശിങ്കാരവേലുവിന്റെ ലേഖനം മലയൻ ഭാഷയിലെ മഹാഭാരത പുനരാഖ്യാനത്തെക്കുറിച്ചാണ്. മലയാളസാഹിത്യത്തിലെന്നപോലെ മലയൻ സാഹിത്യത്തിലും ഇതിന്റെ ആവിർഭാവം എ. ഡി. പതിനഞ്ചാം ശതകത്തിന്റെ അന്ത്യപാദത്തിലാണ്. ഭാസനെപ്പോലെ മലയൻ കവിക്കും ഘടോത്ക്കചൻ ഒരു പ്രിയപ്പെട്ട കഥാപാത്രമാണെന്നു വേണം കരുതാൻ. ശിങ്കാരവേലു നൽകുന്ന വിവരങ്ങൾ, മലയൻ മഹാഭാരതകഥയിൽ ഘടോത്ക്കചന്റെ പങ്കിനെപ്പറ്റി കൂടുതലറിയാൻ നമ്മെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു. ഇതുപോലെത്തന്നെയാണ് വ്യാസഭാരതത്തിൽ നാമകരണം ചെയ്യപ്പെടാത്ത ദുര്യോധനന്റെ ഭാര്യ ഭാനുമതിയും. ആട്ടക്കഥകളിലൂടെ മലയാളിക്ക് പരിചിതയാണല്ലോ ഭാനുമതി (ഉദാഹരണം - ഉത്തരാസ്വയംവരം - ഇരയിമ്മൻ തമ്പി). "ഇന്ത്യൻ ഇതിഹാസത്തെ സ്വന്തം ഭാഷയിൽ മൊഴിമാറ്റം ചെയ്യുന്നതിനു പകരം, അതിന് പ്രാദേശികച്ചുവ പ്രതിഫലിക്കുന്ന രൂപവും ആത്മാവും നൽകി സമർത്ഥമായി ആവിഷ്കരിച്ചു" എന്നതത്രേ മലയൻ സാഹിത്യത്തിൽ മഹാഭാരത പുനരാഖ്യാനം ചിരപ്രതിഷ്ഠ നേടിയതിലെ രഹസ്യം.

എന്താണ് മഹാഭാരതം? William Sax [13]ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചത് പോലെ, "മഹാഭാരതം പണ്ഡിതന് ഇതിഹാസ ഗ്രന്ഥമാണ്, ഇന്ത്യയിലെ കുട്ടിക്ക് മുത്തശ്ശിക്കഥയാണ്, ഇന്തോനേഷ്യൻ രാജാവിന് രാജ്യതന്ത്രത്തിന്റെ മാതൃകയാണ്, ഗാർവാളിലെ ഗ്രാമീണന്, ഒരു പ്രത്യേക അനുഷ്ഠാന കലയാണ് ", മറ്റു പലർക്കും മറ്റു പലതുമാണ്. മഹാഭാരതം എല്ലാവർക്കും, അവരവരുടെ നിലയിൽ, അവകാശപ്പെട്ടതാണെന്ന് നമ്മെ വീണ്ടും വീണ്ടും ഓർമ്മപ്പെടുത്തുന്നതാണ് പ്രൊഫ. ലാലിന്റെ സ്വസ്തി പ്രസംഗം. ഒരുലക്ഷത്തിൽപ്പരം ശ്ളോകങ്ങളുടെ വാചാലതയിലൂടെ ഒരു മഹാമൗനത്തിന്റെ മറ സൃഷ്ടിച്ച വ്യാസന്റെ മഹാഭാരതത്തിലെ *പറയപ്പെടാത്ത സത്യം* എന്തെന്ന അന്വേഷണത്തിന് പ്രൊഫ. ലാൽ മൂന്ന് ആഖ്യാനങ്ങളുടെ സഹായം തേടുന്നു.

ആദ്യത്തേത് മുഴുവനായും ഒരു ആഖ്യാനം തന്നെ. സ്ത്രീ പർവ്വത്തിൽ വിദുരൻ വിശദീകരിക്കുന്ന ഗർത്തത്തിലെ മനുഷ്യൻ എന്ന അന്യാപദേശകഥ. ഈ കഥയ്ക്ക് പാശ്ചാത്യലോകത്ത് വന്നുചേർന്ന രൂപാന്തരവും പ്രൊഫ. ലാൽ നമുക്ക് കാഴ്ച വെക്കുന്നു. ഇക്കഥ ടോൾസ്റ്റോയിയെ എങ്ങനെ സ്വാധീനിച്ചു എന്നു കൂടി നമുക്ക് ഒരിടത്ത് വായിക്കാം [14].

ലാൽ മഹാഭാരതത്തിൽനിന്നു ഉദ്ധരിക്കുന്ന രണ്ടാമത്തെ ആഖ്യാനം, യുധിഷ്ഠിരന്റെ നരകദർശനത്തിന് മുമ്പുള്ള സ്വർഗ്ഗദർശനമാണ്. ഇത് ദർശനമോ, മായയോ, മതിഭ്രമമോ? നാരദനാണ് ഈ ദർശനത്തിന്റെ വഴികാട്ടി. മഹാഭാരതം അത്രയേ പറയുന്നുള്ളൂ - നാരദന് മായാദർശനത്തിന്റെ വഴികാട്ടിയാവാൻ എന്തു യോഗ്യത എന്നതിനെക്കുറിച്ച് മഹാഭാരതം നിശ്ശബ്ദം. ഈ നിശ്ശബ്ദതയുടെ പൂർത്തീകരണം നമുക്ക് പുരാണങ്ങളിലോ, നാടൻ ഐതിഹ്യങ്ങളിലോ [15] തേടാം. അതും ലാൽ നമ്മുടെ ശ്രദ്ധയിൽ കൊണ്ടുവരുന്നു.

ഇക്കഥയ്ക്കുമുണ്ട് ഒരു പാശ്ചാത്യരൂപം, പാശ്ചാത്യകഥ പുരോഗമിക്കുന്നതിനിടയിൽ, വായനക്കാരൻ പൊടുന്നനെ കേൾക്കുന്നു: *യത്ര സായം ഗൃഹോ മുനി* (അന്തി ചെന്നേടം ഗൃഹമായ് മുനി) - സന്യാസിയെ (നമ്മളെയെല്ലാം) ലാൽ വിശേഷിപ്പിച്ചതാണ്. ഇതെ

വിടെയാണ് നമ്മൾ കേട്ടത്? സ്വർഗ്ഗാരോഹണപർവ്വത്തിൽ നിന്ന്, നമ്മൾ പെട്ടെന്ന് ഫ്ളാഷ്ബാക്കിലൂടെ ആദിപർവ്വത്തിൽ, ആസ്തികപർവ്വത്തിൽ എത്തുന്നു - ജരൽക്കാരു! വായനക്കാരന്റെ മനസ്സിലിപ്പോൾ ഒരു ഗുഹയ്ക്കകത്ത് തല കീഴായി പുൽക്കൊടിത്തുമ്പിൽ തൂങ്ങി നിൽക്കുന്ന പിതൃക്കൾ, പുൽക്കൊടിയുടെ വേര് കരളുന്ന എലികൾ, മറ്റൊരു ഗർത്തം, സ്ത്രീപർവ്വത്തിൽ വിദുരന്റെ ബ്രാഹ്മണൻ. ശാന്തിപർവ്വത്തിൽ, തുലാധാരനെ തേടിപ്പോകുന്ന ജാജലിക്കും ഉണ്ട് ഈ വിശേഷണം! അവിചാരിതമെന്നോണം നമ്മുടെ മുന്നിലിട്ട ഒരു ഉദ്ധരണി വഴി, പ്രൊഫ. ലാൽ മഹാഭാരതത്തിന്റെ മറ്റൊരു വശത്തിലേക്ക് വെളിച്ചം കാട്ടുന്നു - മഹാഭാരതത്തിലെ ഒറ്റ നോട്ടത്തിൽ ശ്ലഥമെന്നു തോന്നാവുന്ന ഘടനയുടെ, ആഖ്യാനപരമ്പരകളുടെ, ആന്തരികമായ കെട്ടുറപ്പ്, അവയുടെ അന്തർലീനമായ പരസ്പര ബന്ധങ്ങൾ.

മഹാഭാരതത്തിൽ നിന്നുള്ള ലാലിന്റെ മൂന്നാമത്തെ ആഖ്യാനം ഒരു രൂപകം മാത്രമാണ്. മൂലം മേലും, ശാഖ താഴെയുമായ, അസംഗശസ്ത്രം കൊണ്ട് വെട്ടിമുറിക്കാൻ കൃഷ്ണൻ നിർദ്ദേശിക്കുന്ന അശ്വത്ഥവൃക്ഷം. ഈ വെട്ടിമുറിക്കൽ എന്ത്? എന്തിന്? ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്കുള്ള സമാധാനം അല്പപ്രജ്ഞരായ നമുക്ക് മനസ്സിലാവാൻ, നമ്മുടെ യുഗത്തിലെതന്നെ ഒരു ഋഷി പറഞ്ഞുതന്നിട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെ നാം മഹാഭാരതത്തിൽ നിന്നും ശ്രീരാമകൃഷ്ണവചനങ്ങളിലെത്തുന്നു.

ഒരു നൂറ്റാണ്ടു മുമ്പ് പ്രൊഫ. എ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ, കുഞ്ഞിക്കുട്ടൻ തമ്പുരാന്റെ മഹാഭാരത വിവർത്തനത്തെ പരാമർശിച്ച് എഴുതവേ, നമ്മെ ഓർമ്മിപ്പിച്ചു [16]: "മഹാഭാരതമെന്നത് ഒരു ശബ്ദമയമായ മഹാർണ്ണവമാകുന്നു. ചില പുണ്യകാലങ്ങളിലും മറ്റും ചില ധാർമ്മികന്മാർ ഇതിന്റെ ചില വിശേഷപ്പെട്ട ഘട്ടങ്ങളിൽ ഇറങ്ങി സ്നാനതർപ്പണാദികൾ ചെയ്യുന്നതല്ലാതെ, ജലക്രീഡയ്ക്കും മറ്റും ഇത് ഉതകുന്നതല്ല". ഇത് വ്യാസന്റെ മഹേതിഹാസത്തെക്കുറിച്ചായിരുന്നു - ഇതിഹാസങ്ങളുടെ ഇതിഹാസം. നാമിന്ന് അറിയുന്നു: മഹാഭാരതം ഒരു ഇതിഹാസഗ്രന്ഥം മാത്രമല്ല. ഭാരതത്തിലെ ആദിമനിവാസികൾക്ക് അവരുടേതായ മഹാഭാരതങ്ങളുണ്ട്. മഹാഭാരതത്തിന്റെ സ്പന്ദനങ്ങൾ ക്ഷേത്രകലകളിലും, ആചാരങ്ങളിലും, അനുഷ്ഠാനങ്ങളിലും, ഭാരതത്തിലുടനീളം (വിശേഷിച്ചും കേരളത്തിൽ) ഇന്നും കാണാം. സാഹിത്യത്തിൽ, നാട്യ കലകളിൽ, ചിത്രകലയിൽ, ശില്പങ്ങളിൽ, ഒരോ തലമുറയും മഹാഭാരതത്തെ തങ്ങളുടെ സ്ഥലകാലപരിധിയിൽ വീണ്ടും വീണ്ടും കണ്ടെത്തുന്നു; താന്താങ്ങളുടെ സൃഷ്ട്യുന്മുഖ പ്രതിഭയ്ക്കനുസരിച്ച് പുനർനിർമ്മിക്കുന്നു. വിശാലമായ ഈ മഹാഭാരതപ്രപഞ്ചത്തിലേക്കുള്ള [17] ഒരു എത്തിനോട്ടത്തിന് ഈ സമാഹാരത്തിലെ (വിവർത്തിത) ലേഖനങ്ങൾ ഉപയോഗപ്പെടുമെന്ന് പ്രതീക്ഷിക്കുന്നു.

സൂചനകൾ

1. Rethinking the Mahabharata: A Reader's Guide to the Education of the Dharma King, *Alf Hiltebeitel*, (Chicago University Press, 2001).

2. Mahabharata Tatparyanirnayam, *Madhvacaryar*, available on the internet at http://www.dvaita.org/sources/mbtn.

3. Srimanmahabharatam, with bharata bhavadipa commentary of *Nilakantha* edited by Pandit Ramchandrashastri Kinjawadekar, (Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi).

4. ധ്വന്യാലോകം - ആനന്ദവർദ്ധനൻ.

5. Available on the internet at http://bombay.oriental.cam.ac.uk/john/mahabharata/statement.html.

6. *മഹാഭാരതത്തെപ്പറ്റി*. ഇംഗ്ലീഷ് വിവർത്തനം: The Book of Yudhisthir, translated by Sujith Mukherjee, (Sangam Books, India, 1986).

7. Home Page of Kavalam Narayana Panikkar at http://www.bhasabharathi.com/.

8. Illustrations from the Persian Mahabharata, Razmnama, available at http://http://www.imagesonline.bl.uk/britishlibrary/controller/home

9. A Portfolio of Mahabharata Paintings, published by Writers Workshop, Kolkata, 2001.

10. The Mahabharata Drawings of Asit Mondal, published by Writers Workshop, Kolkata, 2002.

11. http://www.angkorwat.org/.

12. http://www.gamelan.org/.

13. Who's who in the Pandav Lila, *William S. Sax* in The Gods at Play: Lila in South Asia, William S. Sax (editor) (Oxford University Press, 1995).

14. The Mahabharata attributed to Krishna Dvaipayana Vyasa, *Barend A. van Nooten*, (Twayne Publishers, Inc., New York, 1971).

15. Myths and Symbols in Indian Art and Civilization, *Heinrich Zimmer*, (Princeton University Press, 1972).

16. ശ്രീ മഹാഭാരത തർജ്ജിമ - ഏ. ആർ. രാജരാജവർമ്മ. Available on line at http://www.puzha.com.

17. മഹാഭാരതത്തിന്റെ ബഹുമുഖരൂപങ്ങളുടെ വിഭവസമൃദ്ധിയിലേക്കുള്ള ഒരു കൈനാട്ടി ഇന്റർനെറ്റിൽ ലഭ്യമാണ്: The Mahabharata Resources Page available at http://www.geocities.com/harindranath_a/maha/maha.html.

എ. ഹരീന്ദ്രനാഥ്,
കൊൽക്കത്ത, 2005